

חכמינו בדורותינו

גליון לה • שנה א'

חג הפסח
תשפ"ה לפ"קהוצאה לאור
חידושי תורה
של בעלי בתים
העושים תורתם
קבע ומלאכתם
עראי

והגדת לבנוך

דברים נעימים בדרוש ואגדה בהגדה של פסח

טעם המנהג שלא לכבס בתמי הד' כוסות מהקיסל עד יום הקדוש

ידוע המנהג שנהג הרה"ק בעל מנחת אלעזר זצ"ל שלא לכבס הקיסל מכתמי היין שנשפכו מהד' כוסות עד אחר יום הכיפורים, כדי שיהיה בזה זכות ביום הדין (דרכי חיים ושלום אות תרכ"ג).

ויש להטעים הענין יותר על פי מה שכתב בספה"ק **בני יששכר** כמה פעמים מה שאמרו חז"ל בגמרא (עירובין סה.) אמר רב ששת אמר ר' אלעזר בן עזריה יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש, דכתיב [ישעיה נא כא] **ושכורת ולא מיין וכו'**, מאי יכולני לפטור מדין תפלה, והביא הרב הגדול מו' **חיד"א** זלה"ה [דבש לפי מערכת ש' מ"ג] בשם הגאון מהר"ג הכהן בשם הגאון זקינו, דאמרו שם בגמרא (דף מא:) דגליות ועניות מעבירין את האדם על דעת קונו, ואמרינן בגמרא מאי נפקא מינה למיבעי רחמי, אם כן פטורין העניים מן העונש בדין, דהרי בטבע דקדוקי עניות מעביר על דעת קונו, רק שחייבין על דלא בעו רחמי היינו שלא התפללו על זה, **וכיון שאנחנו נקראים שכורים** שאין בית המקדש קיים אם כן **שכור פטור מן התפלה**, אם כן שוב אין כאן שום דין ומשפט, ואתיא שפיר דברי רב ששת יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, עכ"ד. ומפרש בזה כמה ענינים בפורים ובפסח עיי"ש.

לפי"ז א"ש מה שמשאירים כתמי היין ליום הקדוש,

- המשך בעמוד ב' <

וא"כ איך יבוא בערב פסח הלא העם טרודין, **אלא ודאי שיהא אז שבת ערב פסח ואין העם טרודין**, ולזה אומרין הפטרת וערבה, כי שמה נאמר האי קרא הנה אנכי שולח עכדה"ק. וכמו כן **כניסת ישראל לארץ ישראל היה אז הקביעות שבת ערב פסח**, כי ב'ז' באדר משה מת, וז' באדר היה אז ביום ו' ערב ש"ק וכו', וכמו כן **הקמת המשכן שהיתה בחודש ניסן ביום א' בו**, ואמרו בגמרא אשר אותו יום נטל עשר עטרות, כי היה יום ראשון בשבוע, אם כן היה פסח ג"כ ביום א', **ושבת היה ערב פסח**. הראתי לפניך אשר **קביעות כזו מסוגל לישועת ישראל, כן יתן ד' ברחמינו אמן** עכ"ל, ועיי"ש עוד.

- המשך בעמוד ב' <

'שבת ערב פסח הוא דבר חשוב ויקר מאוד' - זהו לשון קדשו של האמרי נועם (פקודי ד"ה ביום החודש הראשון) - וממשיך בנתינת טעם וז"ל, כי גם **גאולה העתידה תהיה בקביעות כזו**, כאשר מבואר בשם הצדיק מהרמ"מ **מרמאנוב** (בספרו מנחם ציון, בהפטרת וערבה), אשר לזה אומרין הפטרת **וערבה** בשבת הגדול **דווקא כשחל בו ערב פסח**, כי אמרו חז"ל [עירובין ג:] **אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יו"ט כי העם טרודים**, ואם כן הלא הגאולה תהיה ביום א' **דפסח**, כי בניסן עתידין ליגאל, ואליהו יבוא יום מקודם, כמ"ש [מלאכי ג כג] הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד',

והגדת לבנך

– המשך מעמוד א' <

כדי להמליץ בזה שאנו נדונים כשכורים, וממילא אף אם לא זכינו לתקן עצמינו כדבעי ולא התפללנו כראוי, עכ"ז נצא זכאי בדיון.

(הרה"ח ר' אברהם ישראל הערשקאוויטש הי"ו)

⊠

רמזים בסימני הסדר על גודל העת רצון בליל התקדש חג

⊠ קדש ורחץ פרס יחץ מגיד רחצה.

ידוע מספרים הקדושים גודל קדושת ליל הסדר ושהיא עת רצון שאפשר לפעול בו ישועות ורפואות, ונראה שזה בא לרמז בסימני הסדר, קדש ווען דער טאטע קומט אהיים, יש לרמז על אבינו שבשמים שהוא בא לכל בית ובית שעורכין בו הסדר כדאיתא בזוהר שאומרים בסדר בפקודא בתר דא, טוט ער זיך אן דעם ווייסן קיטל, שהקב"ה כביכול לובש לבנים, המורה על מדת החסד כזקן מלא רחמים, ומרמז על ליבון עוונותיהם של ישראל, און ער מאכט שנעל קידוש, יש לומר כי קידוש הוא ג"כ מלשון הכנה, כמאה"כ וקדשתם היום ומחר, שהקב"ה מכין כל אחד ואחד שיוכל לשאול הארבע קושיות שלו, לגולל לפני השי"ת כל מה שמכביד עליו ולהוושע בכל מילי דמיטב.

ורחץ רחצה, ורחץ מתחיל באות ו' ורחצה מסיימת באות ה', רומז על האותיות ו"ה החסרים מהשם הוי', כידוע הרמז על הפסוק כי יד על כס י"ה, שהאותיות ו"ה חסרים, ובליל הסדר אפשר לפעול אפילו הישועה השלימה שיהיה הגאולה.

כרפס בגי' ש"ס, ועם הד' אותיות הוא בגי' שס"ד, ירמז על הענין המבואר בגמרא מס' יומא (דף כ.). השטן בגמטריא שס"ד, שס"ד יומי אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ויש לומר שגם בליל הקדוש הזה אין לו רשות להשטן להשטין, וזה מרומז בכרפס עם הד' אותיות העולה שס"ד.

יחץ מגיד, מרמז שהעיקר שהאדם ישיח לפני השי"ת מעומקא דליבא, ואינו צריך דוקא להאריך בדיבורים, אלא אפשר לו לעשות יחץ מגיד, להגיד רק מחצית, והחצי הגדולה יטמין על זמן אחר, שהקב"ה יודע מה שהוא צריך ומה שחסר לו ומצפה לשמוע מבני ישראל תפילותיהם ובקשותיהם וימלא לכל אחד די מחסורו אשר יחסר לו אכ"ר.

(הרה"ח ר' משה חיים בערקאוויטש הי"ו)

⊠

מי שישמח בסיפור יציאת מצרים יזכה לשמחה גם בעת הגאולה העתידה

⊠ פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין, הכי אוקימנא, כל בר נש

– המשך בעמוד ג' <

מבוא : בשער התורה

– המשך מעמוד א' <

אמנם בתחום ההלכה למעשה יש כמה חילוקי דינים במה שנוגע לשנה כזו, ואחת מהנה היא בענין אפיית מצת מצוה שאנו נוהגים לאפותם בערב פסח (שו"ע או"ח תנ"ח), האם נשתנה דינו בשנה כזו, ומצינו בזה כמה מהלכים וכנגד ארבעה פני"ם דברה תורה, אופן א' הוא שאין חילוק וגם בשנה זו יש לנהוג כן לאפות בערב שבת, כשם ששורפין את החמץ ביום י"ג שהוא ערב שבת קודש, וגם בודקין את החמץ אור ל"ג, אופן ב' הוא שבשנה כזו יש מקום לומר שאין טעם להקפיד על מצות שנאפו בערב פסח כיון שבלא"ה אין זה ערב פסח, וזה פשוט שאין אפיית המצות דוחה שבת, אופן ג' הוא שצריכין לאפות המצות בליל פסח שהוא מוצאי שבת קודש ובכך לקיים המנהג לאפות בערב פסח, ואופן ד' הוא שכבר איחרנו את המועד, שהיה עלינו לאפות אשתקד מנה מכוּפלת ממצות מצוה, ולהצניעם למשך שנה שלימה בכדי שנוכל לקיים גם השנה מצות מצה במצות שנאפו בערב פסח לשם מצת מצוה.

והחידוש הוא שלכל אחד מארבעה האופנים יש מקום גדול בהלכה, ומצינו לגדולי ישראל במשך הדורות עד לדורינו זה שנהגו ככל אחד מהאופנים הנפרטים, איש איש ונימוקו עמו מבוסס על דברי גדולי הפוסקים, והבה נרחיב קצת היריעה בזה להגדיל תורה ולהאדירה.

בעצם הענין לאפות המצות מצוה בערב פסח מבואר בטור (ס' תנח) בזה"ל, ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה מצות קודם ד' שעות וכבר ביער חמצו, ואסרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מצה כן, אבל רבינו אליעזר הגדול ור' שמואל הכהן התירו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה וכו', ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ליל מוצ"ש משום חג העו"ג ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר, מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה, וכ"כ רב מתת' ערב פסח שחל להיות בשבת וכו', הלכך אל תאפו מצה אלא במוצ"ש מפני מראית העין, שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזלזלים במצות ומקילין בה, אף על פי שמותר לאפותה מע"ש חזקו והדרו המצוה ואפו במוצ"ש בזמנה ע"כ וכו', ורב האי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה, וגדר גדרו קדמונינו שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבא לידי איסור ובמוצ"ש אופן מצה כתקונה, ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח ב"ט ולאחר אכילת מצה אלא זריזין מקדימין למצוה ע"כ, וא"א הרא"ש ז"ל היה מבער הכל מלפני השבת ומשייר מזון שני סעודות ואופה מצות מערב שבת עכ"ל הטור.

הרי לפנינו כמה טעמים על אפיית המצות בערב פסח, אי משום דאיתקש לפסח דאינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה, אי משום דחביבה מצוה בשעתה. והנה

– המשך בעמוד ג' <

דַּאֲשְׁתַּעֲי בִּיצִיאת מִצְרַיִם וּבַהֲוֹא סְפֹר חֲדֵי בְּחֻדָּה, זְמַן אִיהוּ לְמוֹחֲדֵי בְּשִׁכְנִיתָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי דְּהוּא חֲדוּ מְכַלָּא (זוה"ק ח"ב מ:).

י"ל על פי הגמרא (ברכות יב:) תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר (ירמיה כג, ז-ח) 'הנה ימים באים נאום ד' ולא יאמרו עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות' וכו', אמרו לו לא שתייעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל וכו'. וראיתי מהגה"צ מטענקא זצ"ל (תלמיד מרן הגה"ק העצי חיים זי"ע) שפירש בזה בהגדה 'מגיד' אומרים ההגדה מן הא לחמא עניא עד גאל ישראל, היינו הגדה זו שאומרים עכשיו, יאמרו עד 'גאל ישראל', דהיינו עד הגאולה, ואחר כך יאמרו הגדה אחרת, עכ"ד ושי".

ועפ"ז אפשר לבאר מ"ש חז"ל (פסחים קטז:) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, דהנה כתוב סוף פ' בשלח 'מלחמה לד' בעמלק מדור דור', ודרשו חז"ל (מכילתא בשלח פר' עמלק ב') מדורו של משה עד דורו של משיח, ע"כ, וזהו 'בכל דור ודור' מדורו של משה עד דורו של משיח 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', כי אחר ביאת המשיח במהרה אז יאמרו הגדה אחרת ולא זו של יציאת מצרים. ועל זה בא הזה"ק לומר, לא שיתבטל יציאת מצרים רק יהיה טפל, 'וכל מאן דאשתעי בִּיצִיאת מִצְרַיִם וּבַהֲוֹא סְפֹר חֲדֵי בְּחֻדָּה זְמַן לְמוֹחֲדֵי בְּשִׁכְנִיתָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי דְּהוּא חֲדוּ מְכַלָּא' אף יותר מיציאת מצרים.

(הרה"ח ר' חיים בער אדלער הי"ו)

כח מצות מצה להשפיע ישועות הרבה ולקרב הגאולה

הָא לַחְמָא עֲנִיא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, כָּל דְּכִפִּין יִיתִי וְיִיכֹל כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח, הִשְׁתָּא הָכָא לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל וכו'.

יש לדקדק דכיון שעיקר כוונתו להזמין את העניים לבוא ולאכול מצה בלילה הזה, מה ענין הקדמה זו 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים' להזמנת העניים לבוא ולאכול, והלא איכא למיחש לאידך גיסא שעל ידי שאומר להם שהלחם הזה הוא 'לחמא עניא' לא יתרצו לבוא ולאכול בביתו. גם דקדקו המפרשים להבין שייכות הבקשה 'השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל', להזמנתו את העניים לבוא ולאכול בביתו.

ואפשר לבאר, בהקדם מאמר נפלא שראיתי בהגדת שם משמואל, במה שכתבו המפרשים (עי' רמב"ן) כי במצרים ה' המצרים מאכילין את ישראל מצה כדי שלא תתעכל מהרה במעיהם, שכן הדרך להאכיל את העבדים מצה מהאי טעמא, והמהר"ל נתקשה בזה שהרי המצה הוא זכר לחירות ולא לשעבוד. וכתב להשוות כל הדיעות בזה, על פי העובדא שבגמרא (מו"ק ט:): דרשב"י שלח ליה לבריה ר' אלעזר שילך לגבי ר' יונתן בן עסמי ור' יהודה בן גרים כדי שיברכו אותו וכו', אמרו ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחצד וכו'.

בשו"ע איפסיקא הילכתא ובארבעה עשר שחל להיות בשבת לשין בערב שבת אחר שש שעות, הרי לפנינו פסק ברור שאפיית המצות יהיו בערב שבת. ובטעם הדבר כתב במשנה ברורה (סק"ו) שהוא זכר לשאר שנים. ומציין עוד שיש מחמירין לאפות בליל יו"ט אבל אינו ראוי לעשות כן מחמת כמה טעמים עיי"ש. ואכן כך הוא מנהיגו על פי השו"ע לאפות המצות בשנה זו בערב שבת.

אבל מצינו להרבה גדולי ישראל שבשנה כזו נהגו לאפות המצות בליל פסח עצמו שהוא במוצאי שבת, והגם שהקרב הפסח לא היה בליל יו"ט וא"כ איך יצאו בזה לפי הטעם של 'איתקש לפסח', כבר העיר בשו"ת התעוררות תשובה ובשו"ת מנחת אלעזר דכיון דעכ"פ צליית הפסח היה בליל מוצש"ק, שפיר יוצאין גם לפי טעם זה. כך נהג רבו של החתם סופר ההפלאה ז"ל, וכפי שכתב בספר מנהגי חתם סופר (פ"י אות י' - הובא במאמרו של אחי הרה"ג ר' ברוך יודא שליט"א לפ' ויקהל העל"ט) נהג כן גם החתם סופר בעצמו לאפות המצות קודם עריכת הסדר בליל יו"ט. אמנם יש עדויות הסותרות זה ואומרים שהחת"ס נהג לאפות המצות בערב שבת. [וראה במאמרו של אחי הנה"ל שציין על זה מה דמתאמרא משמי' דצדיקי קדמאי שרק יחידי סגולה יכולין להתנהג כן לאפות בעצם היו"ט בלי חשש של מכשול מצד איסור חמץ וכדומה, שברוב קדושתם זכו לסייעתא דשמיא מיוחדת שלא יצא מכשול מתחת ידיהם. וראה גם בקובץ מבית לוי, פסקים מהגאון הגדול בעל שבט הלוי זצ"ל (יודה"ל א' דפסח) שמביא בשמו שהחת"ס היה אופה במוצש"ק, אולם זה היה שייך רק כאשר כל א' אופה כמות קטנה לעצמו בביתו ולא במאפיית מצות, שמלבד חשש חמץ יש כמה הלכות בהלכות יו"ט שצריך לדקדק ע"כ. ואגב יצוין מה דנפוץ בפי הרבה אנשים שהרה"ק האדמו"ר מסקווירא זצ"ל נהג לאפות מצות בליל יו"ט, ביררתי אצל חסידי סקווירא ומכחישין שמועה זו]. וכאמור כבר נזכר כן בטור שיש לאפות המצות במוצ"ש.

ולענין אי יש בכלל להקל בשנה כזו באפיית המצות ערב פסח, האריכו בזה כמה מגדולי הפוסקים שאין להקל, וגם בשנה זו יש לקיים המנהג כמבואר בשו"ע, אמנם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' ריא) אחר שכתב 'לא יפה עושין אלו המזלזלים בשנה זו ואין מהדרין לאפות המצות בערב שבת אחר חצות', כתב 'ומכל מקום כיון שאינו אלא זכר לשאר השנים (כנ"ל במשנה ברורה) אין צורך לחזר אחריה כשאינו מצוי בניקל או כשמוכרים המצות במחיר מופרז' עכ"ד.

והחידוש הגדול הוא מה שהגיע לאזנינו שמועה שרב חשוב מאוד מגדולי הפוסקים בזמנינו שליט"א דפקיע שמי' במיוחד במילי דפסחא, שעשה מעשה בשנה שעברה, והצניע לעצמו עוד מצות מצוה שנאפו

[שתזרע ולא תקצור], כי אתא לגבי אבוה, אמר ליה לא מבעיא דברוכי לא בירכן, אבל צעורי צעורין, אמר ליה מאי אמרו לך, הכי והכי אמרו לי, אמר ליה הנך כולהו ברכתא ניהו, תזרע ולא תחצד, תוליד בנים ולא ימותו וכו', ע"ש, ולכאורה תמוה למה אמרו הברכות בלשון קללה, וביאר הישמח משה (פ' במדבר) דכל התפלות והברכות עולים דרך המלאכים, ויש לחוש שיקטרגו על המתברך שאינו ראוי אל הברכה הזאת, על כן בירכו אותו בלשון קללה, ותוכן כוונתם היתה על הברכה, ועי"ז המלאכים המקטריגים שאינם יודעים מחשבות האדם יחשבו שקללה הוא, ויעלו אותה אל הקב"ה, והקב"ה יודע מחשבות בני אדם, ושפיר חל הברכה על המתברך, ע"ש.

ולפי זה מבאר השם משמואל, כי באמת המצה רומז לחירות, והוא מאכל גבוה, וישראל שהיו במצרים והשפעת מזונותם ניתנה להם מהשמים באמצעות שר הארץ, ניתנה להם מצה, מפני שהיא מאכל גבוה, ואם היה השר מרגיש שיש בהמזונות דבר גבוה רומז לחירות, בודאי היה מהדר לטמאותם ולקלקלם, אך באשר היא מאכל עבדים מחמת קושי העיכול לא הרגיש השר בהכוונה הפנימית, וחשב שאדרבא זוהי הסכמה מלמעלה להשתעבד, על כן הניח להם ההשפעה כמו שהיא, וזה עצמו החזיק ביד ישראל שלא יטמעו בין המצריים, שהמזונות עצמם שהיו רומזים לחירות היו מושכים אותם שיהיו נפרדים מהמצרים, עד ליל היציאה שאז נתגלה הסוד שכוונת המצה היא החירות, אבל אז לא היה השר יכול לעשות להם דבר, עיי"ש בדבריו הנפלאים.

ולפי דבריו לא נפלאות הוא לומר, שכך זה נשאר במצות מצה עד עולם, שיכמו שבמצרים נסתרה ונעלמה גודל כוחה מעיני המקטריגים, שחשבו שטעם המאכל הזה הוא רק לעבדות, ככה נשאר בסגולת המצה עד עולם, לבל ירגישו המקטריגים בגודל השפע שזוכה האדם בכח אכילת המצה, כאשר לא הרגישו בה בהיות בני ישראל משועבדים לפרעה במצרים.

ובכן יבואר סגנון הפיסקא הזאת, שיש לומר שמה שאומר 'כל דכפין ייתי וייכול' אינו מדבר מהאנשים הרעבים לאכילה, כי אם מאנשים הרעבים לישועה, שעומדים ומצפים להיוושע בישועה אמיתית בכח השפעת המצה כי רבה היא כנ"ל, וכאשר המליצו בספה"ק במליצת לשון חז"ל על המצה (פסחים קטו): לחם שעונין עליו דברים הרבה, שיכולים להיוושע בדברים ובענינים הרבה בזכות המצה, אלא שחוששים שאם יאכלו את המצה, יעמדו עליהם מקטריגים שאינם ראויים לקבל השפע מאכילת המצה, ונמצא שלא יורו כלום מאכילת המצה, ולא עוד אלא שמא יפסידו אף מה שבידם, להיות שיתעורר עליהם הקטרוג מלמעלה, אי לזאת מקדימין לומר 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', ונסתר מעיני המקטריגים גודל ההשפעה שזכו בני ישראל באכלם את המצה במצרים, עד שזכו על ידה להשתחרר משעבוד מצרים עד עולם, ומעתה 'כל דכפין ייתי וייכול כל דכפין ייתי ויפסח', ואין לכם לחשוש שיתרבה הקטרוג עליכם, כי כאשר נסתרה גודל השפעת המצה בהיות בני ישראל במצרים, ככה נסתרה גם היום גודל השפעתה מעיני המקטריגים, ומיושב קושיא א'.

ובזה יבואר קישור המאמר 'השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל' אל הזמנת העניים, דהלא ידוע שהס"מ מקטרג ביותר על גאולת ישראל, להיות שידוע שאז יתבטל מן העולם כליל, אמנם בשעה שאנו מקיימין מצות מצה אין אנו צריכין לחשוש שיקטרג על הגאולה, שבאמת נעלם ממנו שיש בכח מצות מצה לקרב את הגאולה, כאשר נעלם ממנו אותו הדבר בגלות מצרים, שגם אז נגאלו ישראל בזכות המצה שאכלו בהיותם עבדים לפרעה כנ"ל מהשם משמואל. ולכן אחר שניחם את הרעבים לישועה, לבל יפחדו מהמקטריגים, שפיר המשיך ואמר דהגם ש'השתא הכא' אך

בערב פסח שנת תשפ"ד בכדי שיהיו לו לחג הפסח דהאי שתא שלא יהיה בה האפשרות לאפות המצות בערב פסח שחל בשבת, והמצות היו שמורים אצלו במשך כל השנה ונתקיים אצלו כפשוטו 'דמפקי לכולא שתא בשבת היום פסח היום', שהחזיק כל השנה מצות לשם פסח מחמת קדושת השבת שיחול בו ערב פסח.

וכיון שהיו הדברים מחודשים אצלי, שלא נשמע מעולם שיתנהגו כך, ביררתי אצלו אם אמת נכון השמועה, ומה טעם יש בה, והיתה תשובתו שאכן כך עשה, אלא שלמעשה יאפה גם הוא בערב שבת מצות מצוה ויאכל מהם הכזיתים, אלא שיצרף אליהם עוד כזית מהמצות שהצניע משנה שעברה.

והסביר הענין דהנה בבית יוסף הביא בשם המרדכי (פסחים ס"י תקמג) שנשאל רבינו שמשון משנ"ץ כשחל פסח להיות באחד בשבת אם אסור לאפות המצות מיום הששי, והשיב דאסור משום דאיתקש לפסח כדאמרין בערבי פסחים (קכ): אכל מצה לאחר חצות לא יצא דאיתקש לפסח וכו', ויש מתירים מדתניא בתוספתא (פ"ב ה"ג) יוצאים במצה ישנה ובלבד שנעשית לשם פסח, מיהו יש לדחות דהתם מייירי במצה שנעשית כהלכתה אחר שש ומוחצה לשם מצה, כלומר בשנה שעברה עכ"ל. הרי מפורש בדברי המרדכי המובא בבית יוסף דשפיר אפשר לקיים המנהג לאכול מצות שנאפו בערב פסח במצות שנאפו בשנה שעברה בערב פסח ממש, והסיבה שלא נהגו כן למעשה הוא משום שאי אפשר להחזיק המצות למשך זמן רב כל כך מבלי שיתליעו ויתעפשו, כיון שכך, בזמנינו שמארזים את המצות כדבעי, ואף המצות הנמכרים להציבור כבר נאפו הרבה חדשים לפני הפסח והרי הם נשמרים היטב בלי שום פגם, שוב אפשר לעשות כן גם במצות שנאפו בערב פסח ולהצניעם להשנה הבאה.

אלא דאכתי עומד לנגדינו הטעם השני לאפיית מצות בערב פסח, משום חביבה מצוה בשעתה, וזה אי אפשר לקיים על ידי המצות שנאפו אשתקד כמובן, על כן הוא מתנהג כנ"ל שאופה המצות בערב שבת משום חביבה מצוה בשעתה, ובכדי לקיים גם המרדכי מוסיף לאכול עוד כזית מאותה המצה שהצניע אשתקד.

וענין זה מגלה ביתר שאת החביבות היתירה הבורעת בלבבות בני ישראל למצות אכילת מצה, שאינם חושכים כל טירחא ויגיעה בכדי להדר על קיום מנהג שאינו מעכב בדיעבד מצות אכילת מצה לפי ההלכה, ויה"ר שכל אלו יעלו למרום ויעוררו רצון העליון להחיש פדות נפשינו, וכמו שרמזו דורשי רשומות כי 'בניסן עתידין להגאל' עולה בגי' 'תשפ"ה', ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אמן.

אנו מצפים ועומדים 'לשנה הבאה בארעא דישראל', ואין לנו לחשוש מהמקטריגים, כי נסתר הדבר מעיניהם שהמצה מקרבת את הגאולה, כשם שנסתרה מהם גאולת מצרים.

(הרה"ח ר' ברוך מרדכי מארקאוויטש הי"ו)

ביאור פלוגתת בן זומא וחכמים, ומדוע דרש בן זומא דוקא ביום שנתמנה ראב"ע לנשיא והזקין קודם זמנו

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים פלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים. כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה. כל ימי חייך להביא לימוזת המשיח. ברש"י (ברכות יב:) מפרש שבאותו יום שנתמנה לנשיא דרשה בן זומא.

ונבאר פלוגתת בן זומא וחכמים, וגם למה דוקא באותו היום שנתמנה לנשיא דרש בן זומא דרש זה, וגם השייכות שהוא נעשה כבן שבעים שנה, בהקדם מה שפירש הישמח משה (פ' ראה) הפסוק שמור את חודש האביב ועשית פסח לד' אלקיך כי בחודש האביב הוציאך ד' ממצרים לילה, וזבחת פסח לד' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, ומדייק

שם מה זה שמור, וגם ממצרים לילה, ומה הוא ההמשך דצריכין לזבוח במקום אשר יבחר.

וזתו"ד שם דהנה כבר בארתי בדרושים שלי דהא דהוצרכו שיתן להם פרעה רשות לצאת, היינו לפי שהיה באמצע זמן של גזירת השעבוד, וגם נקדים קושיא א' בשלמא במצרים היו צריכין לשחוט הפסח כיון שה' צורך לבטל טומאת הע"ז בשורשו, אבל למה צריכין לזבוח הפסח כל שנה ושנה אח"כ.

אך הענין כיון שה' באמצע הזמן לא בטלה הטומאה לגמרי, וכל שנה ושנה רוצה לחזור לסורו, וראי' ברורה שלא נשלם הזמן מהא דאיאת בתרגום יונתן עה"פ ואשא אתכם על כנפי נשרים, שהקב"ה נטלם בענני כבוד לירושלים להר הבית לעשות פסח ואח"כ הוחזרו באותו לילה, וקשה למה הוצרך להחזיר הא כבר יצאו, אלא ודאי לצורך נטילת רשות.

ועפ"ז יתפרש הכתוב שמור את חודש האביב, דשמור היינו לשמור לדורות, למה תשמור את חודש האביב לעשות את זה כל שנה ושנה, כי בחודש האביב הוציאך ד' אלקיך ממצרים לילה, דבגמ' ברכות דף ט' מבואר דהציאה היה מביום וגאולה מאורתא הוי, ופרש"י שמערב נתנו להם רשות לצאת, וזהו ממצרים לילה, וע"י שהיו צריכין רשות הרי זה הוכחה דהטומאה לא נתבטל לגמרי, דה' בתוך הזמן, והראי' וזבחת פסח במקום אשר יבחר, שהקב"ה נטל להון לאיתעבד פסחא בהר הבית, וזבחת ה'ואו' מתהפך מעבר על להבא ולפעמים נשאר לשון עבר עכתו"ד.

ונקדים עוד דברי המהרש"א בחידושי אגדות מסכת ברכות ריש פרק היה קורא, דמבאר מה דיציאת מצרים יהי טפל לשאר הגאולות, דרק ביציאת מצרים עושים תמיד זכר ואומרים זכר ליציאת מצרים, משא"כ בשאר שעבוד אין עושין שום זכרון

דבריהם הן הן זכרון

שפתותיו דובבות

הקושיא הראשונה שאליהו הנביא יתרו'

שמעתי דבר נפלא בשם הגה"צ ר' משה וואלפסאן זצ"ל, בענין כוס של אליהו. דהנה כל אחד יש לו תקוה אחרת למה הוא רוצה שיבוא משיח צדקיני, והת"ח כיון שיש לו הרבה קושיות וספיקות בש"ס ופוסקים, על כן הוא מצפה שכבר יבוא אליהו ויתרן לו קושיותיו, כידוע (עי' תויו"ט סוף מס' עדיות) ש'תיקו' נטריקון ת'שבי יתרו' ק'ושיות ו'איבעיות.

והנה הקושיא הראשונה בש"ס אשר אין עליה תירוץ עד שיבוא אליהו, הוא במס' ברכות (לה:) חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשמח וכו', אי הכי נברך עליה שלוש ברכות, לא קבעי אינשי סעודתייהו עליה, א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה סעודתיה מאי, א"ל לכשיבוא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם. הרי לנו ספק מה הדין כשאדם קובע סעודתו על כוס יין גדולה, ועל זה אמר רבא שכאשר יבוא אליהו הנביא יאמר אם נחשב קביעות.

ועפ"ז יש לומר רמז נאה, שבליל הסדר קודם שאומרים 'שפוך חמתך' פותחים הדלת לאליהו הנביא זכור לטוב, ואז הרי מונח על השולחן כוס יין גדולה לכבודו, והשאלה הראשונה כשיבוא אליהו תהיה שיש לנו לפנינו כוס גדולה, כוס של אליהו, ומה הדין לגבי ברכת המזון למי שקובע סעודתו עליה.

(הרה"ח ר' שלמה שמואל כהנא הי"ו)

להגאולה, והיא כיון שהוא **עדות על חידוש העולם**.

אבל באמת לא ה' חידוש ממש דלא נתחדש העולם, דכתיב לאיתנו לתנאי הראשון, אולם **בגאולה העתידה כתיב הנני בורא שמים חדשה וארץ חדשה**, כמאמר עתיד הקב"ה לחדש עולמו, ואז תהי' יציאת מצרים טפל כנגדו, רק מכיון דכתיב זכר ליציאת מצרים אז גם יציאת מצרים ישאר זכר, משא"כ על השאר גלות דלא כתיב זכר לא ישאר אז זכר.

וזהו כל ימי חי' להביא לימות המשיח, דיהי' העיקר השמים חדשה והארץ שהקב"ה בורא ומחדש עולמו וישאר רק זכר ליציאת מצרים.

והנה ר' אלעזר בן עזרי' נעשה לו נס שהוא הזקין קודם הזמן הרבה כשהי' צעיר לימים בן שמונה עשרה שנה **שלא על הסדר הרגיל**, ועל זה אמר ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, דעד השתא לא הבין הענין של יציאת מצרים 'בלילות', דהי' קודם הזמן שלא על הסדר, כמבואר ביש"מ דבליילה הי' נטילת רשות, שהוצרך כיון שהי' קודם הזמן בתוך גזירת השעבוד, והוא דוגמת מה שהוא הזקין קודם הזמן הראוי.

עד שדרשה בן זומא כל ימי חי' לרבות הלילות, **שעכשיו בגלות אנו עושים עיקר מציאת מצרים**, אבל חכמים דורשין כל ימי חי' להביא לימות המשיח, דזה שהי' בלילה תוך הזמן, דבר זה גרם שהטומאה ישאר וכל שנה רוצה להתגבר עוד הפעם, משום זה אינו גאולה עולמיים, והוא רק זכר לחידוש העולם.

(הרב **יעקב יצחק יאקאבאוויטש** שליט"א - מח"ס אורייתא לישראל)

הרשע כופר בעיקר כוזנת הבריה שיקיים האדם מצוות

רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר.

יש לעיין הרי בתורה כתוב התשובה על שאלה זו 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' (שמות יב, כז), וטעמא בעי מפני מה שינה בעל ההגדה שלא להשיב תשובה זו.

ונראה לתרץ בהקדם מה שפירש הגר"א על המשנה (אבות פ"ג מ"א) 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון', כי נתינת דין היא על מה שחטא, ונתינת חשבון הוא מפני שאין אדם חפשי מבלי לקיים המצוות בכל שעה ורגע, אם כן באותו רגע שעבר עבירה, מלבד העבירה שעשה הרי באותו שעה לא עשה מצוה, וזהו החשבון, שלא קיים מצוה בעת עשיית העבירה עכ"ד.

ובזה מפרש העצמי חיים (בפ' בראשית ד"ה ויבא קין) לתת טעם שהחוטא צריך להביא קרבן ממין שיש שבו רוח חיים דוקא, לרמז בזה אשר הוא מתחרט מעיקרו על שתים רעות אשר עשה, הא' מה שעבר בפועל ממש העבירה, ועל השני מה שעשה בהעלם מה שלא עשה שום מצוה בעת ההוא, ועל כן בדומה לו מביא דבר מן החי, שיש בו גוף

בגשם ממשי, ועוד נוסף כח חיוני שהיא רוחני, גוף הקרבן בא לכפר על עצם העבירה, ורוח החיים שבבהמה אשר טמון ונעלם בקרבן בא לכפר על מה שלא עשה מצוה באותו שעה שהיא גם כן אין נראה במעשה העבירה.

ועיי"ש מה שמפרש בזה ענין חטאו של קין שהביא מנחה מפרי האדמה לכפר רק על מעשה העבירה, ואמר לו השי"ת הלא אם תטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ, היינו שאף בלי העבירה, בזה לבד שלא תיטיב, הרי אתה עובר על עיקר רצון הבורא בבריאת האדם שיעשה מצוות עכ"ד הנחמדים.

ובזה יש לומר בביאור הכתוב 'מה העבודה הזאת לכם', היינו למה צריכים להביא קרבן מן החי דוקא, לזה בא הכתוב ליישב, ואמרתם זבח פסח הוא לה', כדי לכפר על מה שעבר על עיקר רצון הבורא ית"ש בבריאת האדם שיקיים מצוות ה', כי במה שלא עשה מצוה באותו שעה שעבר העבירה, עבר על עיקר רצון הבורא בבריאה, אמנם בן הרשע אינו מסתפק בתשובה האמורה בתורה, ועדיין עומד בקושייתו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל 'כפר בעיקר', שאינו מאמין בבריאה ובכונת היוצר ית"ש בבריאת האדם, על כן אמור לו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל, כי מצינו במכילתא (שמות יב ו') ר' מתיא בן חרש אומר וכו' הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו, שנא' שדים נכוננו ושערך צמוח ואת ערום ועריה וגו'. ערום מכל מצות, נתן להם הקב"ה שתי מצוות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיו וגו', ולכן הבן הרשע שאינו חש לקיים מצוות הבורא, אומרים לו אילו הי' שם לא הי' נגאל.

(הרה"ח ר' משה יוסף מיטטעלמאן הי"ו)

מי שמקיים המצוות שהם כחק בלא טעם זוכה לנסים שלא בדרך הטבע

רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו. בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל.

כבר דקדקו הספה"ק להבין בטעם הדבר שאילו היה שם לא היה נגאל, והיעב"ץ ז"ל (נדפס בהגדה כוס ישועות) מונה ארבעה טעמים מדוע נגמר דינו וחולט לרשע גמור, וטעם השני כתב היעב"ץ ז"ל שהוא מחמת שאמר 'מה העבודה הזאת לכם' וקראה 'עבודה' ולא 'חק', עיי"ש, וידוע דמצוות פסח הוא 'חק', כדכתיב (שמות יב, מג) 'יאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חוקת הפסח', ולכאורה יש להבין למה מגיע לו עונש גדול כזה על שקראה 'עבודה' ולא 'חק' עד שאילו היה שם לא היה נגאל.

ואפ"ל על דרך שכתב בספר ליקוטי מהר"ם (פ' אחרי, מאביו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע, נדפס בסוף ספר זרע קודש ח"ב, ועיין עוד

תפלת "שמונה עשרה" בליל התקדש החג

ח"י ברכות בליל התקדש החג - כנגד תפלת ח"ח

ופי' בספה"ק דבזכות של צדיקים כל העולם ניזון היינו שע"י שהצדיקים מתענים יש שפע, השיבה שופטנו כבראשונה' להשיב לנו הצדיקים והשופטים שמתענים ואינם נהנים מעוה"ז כדי שיהא 'הזן את הכל', (וכן מצינו במרדכי ואסתר 'צומו עלי וגו' וגם אני ונערותי אצום כן, 'אצום' ר"ת 'מלך' 'אוהב' 'צדקה' 'ומשפט').

(יב) על הארץ ועל המזון - נגד על הצדיקים

עפימ"ש המאור ושמש פ' תבוא, דלכן מביאים פירות ביכורים במקדש להכהן להראות דכל השפע שיש לנו בעוה"ז הכל בזכות הצדיקים, 'על הארץ ועל המזון' יש לנו מזון ושפע, הכל הוא בזכות 'על הצדיקים ועל החסידים'.

(יג) ובנה ירושלים - נגד ולירושלים עירך

פשוט הוא דאחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש, דשוב אשוב לירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך

(יד) הטוב והמטיב - נגד את צמח דוד

דאומרים בליל זה 'הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב וכו' ועטרותיהם בראשיהם, וידוע מה שאמר הרה"ק ר"ש מיערעסלאו זי"ע שכל צדיק יתן את עטרתו וכתרו לרבו שלמד ממנו, ורבו ג"כ יתן הכתר לרבו עד שיגיעו כל הכתרים למשיח, וז"ש 'ועטרותיהם בראשיהם' (עי' בשער יששכר בזה), 'הטוב והמטיב' בזמן שיהי' יום שכולו "טוב" אז 'את צמח דוד יצמיח' בהרבה כתרים כאילן הצומח עוד ועוד.

(טו) בורא פרי הגפן (כוס שלישי) - נגד שומע תפלה

בגמ' עירובין (ס"ה) אמר ראב"ע יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין, דהרי יש לנו דין 'שכורת ולא מיין', ושיכור פטור מן המצות, ומסקינן דאין זה לימוד זכות על כל המצות רק בענין תפלה כיוון שהשיכור א"א להתפלל, כמ"כ אם אינם מכוונים בכוונה אז יש לנו לימוד זכות מדין שיכורת, 'בורא פרי הגפן', בכח של יין שעושה שיכורת יש לנו זכות על 'שומע תפלה'.

(טז) מלך מהולל בתשבחות - נגד רצה

'ואשי ישראל ותפלתם שעה', קרבנות בזמה"ז הם השירה וזמרה, ותהלה לקל' חי, 'מלך מהולל בתשבחות' הוא דהוי 'אשי ישראל ותפלתם'.

(יז) בורא פרי הגפן - נגד מודים וכו' הטוב שמך

בבב"י האריך בעינן זה דאומרים מודים על דבר שבא לאדם יותר מן המדה, כמו אצל לאה שאמרה 'הפעם אודה את ה' כשנולד לה בן יותר מן המדה, 'בורא פרי הגפן' זה הוא יותר מן המדה, דהרי עכשיו כבר עשינו ברכה על כוס שלישי, אך כוס זה שאומרים עליו הלל זה הוא ענין של 'יותר מן המדה' ושפיר אומרים הלל ונשמת וכו' על כוס זה, כמו 'מודים אנחנו לך'.

(יח) על הגפן - נגד המברך את עמו ישראל בשלום

איתא במדר' (ויק"ר ל"ו ב') דבגפן יש ג' דברים, גפן צמזקים ויין, רומז לג' כיתות מישאל, ולכולם יש ברכה מצ'י, על הגפן - מברך את עמו ישראל בשלום.

(ולמלשינים - נגד ברכת המפיל... אך יש אמת בדבר דהרי כוחו של קרי"ש הוא כחבר פיפיות בידם נגד הקליפות וכו' וכו')

(הרה"ח ר' מרדכי דוד עסטרייכער ה"ו)

ראיתי בס' א' שיש ראשונים ש"ח ברכות בליל הסדר והם מכוונים כנגד ח"ח ברכות של שמו"ע, ויומתק הדבר עפ"י מ"ש השלה"ק שאין לדבר שום דיבור חול במשך כל הסדר, ע"כ, ואפשר שזה כיוון שיש במ"ח ברכות נגד שמו"ע לכן אין לדבר כמו בתפלה.

(א) בורא פרי הגפן - נגד ברכת אבות

מה הגפן הזה החיים נשענים על המתים (ויק"ר ל"ו ב), וזה 'בורא פרי הגפן' נגד האבות.

(ב) מקדש ישראל והזמנים - נגד גבורות גשמים

דהרי איתא בש"ס תענית (ד' ע"ב) גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ, וזהו מקדש ישראל והזמנים, גם באומרו 'מי כמוך בעל גבורות ונמי דומה לך', 'ומי' ר"ת 'מקדש' 'ישראל' 'הזמנים'.

(ג) שהחיינו - נגד אתה קדוש

'וקדושים בכל יום' וכו', וזהו 'לזמן הזה' שמברכים על הזמן ויכולים לברך ולקדש בכל יום ויום.

(ד) בורא פרי האדמה - נגד אתה חונן

הרי האדם נקרא בשמו שנוצר מן האדמה, ועכ"ז 'אתה חונן לאדם דעת', ונפש ח' יוצר האדם.

(ה) גאל ישראל - נגד הרוצה בתשובה

הגאולה לו בתשובה, בזכות התשובה נגאלו אבותינו ועתידים להגאל

(ו) בורא פרי הגפן (כוס שני) - נגד חנון המרבה לסלוח

יין אדום הוא, אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, רמז למחילת עוונות.

(ז) על נטילת ידיים - נגד ראה נא בענינו

עפימ"ש הבן איש חי דבליל זה רוחצים שתי פעמים להמתיק מה שנתנו המצריים לחם לישראל בעת העבודה בידים מלוכלכות בלי נטילה כדי שלא יומתק להם הלחם, בליל זה עושים על נטילת ידיים נגד 'ראה נא בענינו', העינוי של המצרים בלי נטילה.

(ח) המוציא לחם - נגד רפאינו

מצה הוי מאכל דרפואה כמ"ש בזוה"ק 'מיכלא דאסוותא' וכו' וכו'.

(ט) על אכילת מצה - נגד ברך עלינו את השנה הזאת

עפימ"ש הדברי יחזקאל 'היום אתם יוצאים בחודש האביב', ע"י המצות של חודש האביב יוצאין זכאי בדין ביום ר"ה שנקרא 'היום', בזכות 'על אכילת מצה' זוכים לברך עלינו את 'השנה' הזאת בראש השנה הבעל"ט.

(י) על אכילת מרור - נגד תקע בשופר

מרור גימ' מות, אוכלים המרור רומז שיתקיים 'בלע המות לנצח', והוא ע"י שופרו של משיח.

(יא) הזן את הכל - נגד השיבה שופטנו

דכל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני והוא בעצמו די בקב חרובין,

בספה"ק זרע קודש ראש השנה), **דעל ידי שישאל שומרים ומקיימים חוקים, השי"ת עושה להם מדה כנגד מדה ויושעים אף שלא כדרך הטבע ונגד השכל**, ופי' בזה הפסוק (תהלים קיט, קמה) 'רחוק מן השמים ישועה כי חקיך לא דרשו', היינו רחוק מהעולם ישועה 'כי חוקיך לא דרשו', דאם היו עושים החוקים בודאי היה השי"ת עושה להם מדה כנגד מדה והיה שולח להם ישועה אף שלא כדרך הטבע, עיי"ש.

ולפי זה אפ"ל דאף מי שהוא ח"ו רשע, כל זמן ששומר ומקיים חוקים זוכה לישועת ה' אף שלא כדרך הטבע, וכן היה כי בהיותם בני ישראל במצרים היו משוקעים בטומאת מצרים ועם כל זה זכו ליציאת מצרים שהיה נסים שלא כדרך הטבע ונגד השכל. וזהו דברי המגיד 'רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו' אילו היה שם לא היה נגאל', **דכיון שאינו רוצה לקיים את מצות הפסח הנקרא 'חק' לא היה ראוי לגאולת מצרים שהיתה ע"י נסים נגד הטבע והשכל**.

ועד"ז אפשר ליישב קושיית המפרשים להבין מהו החילוק בין שאלת בן החכם לשאלת בן הרשע, הלא החכם גם כן אמר בלשון 'אתכם' ולכאורה הוציא עצמו מן הכלל. אמנם החכם מקדים ואומר (דברים ו, ו) 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלונינו אתכם', היינו שהוא מודה ומכיר שהם מצוות וחוקים, משא"כ בן הרשע שאומר 'מה העבודה הזאת לכם', ולפי זה יש חילוק גדול ביניהם.

ואפ"ל דמטעם זה נקרא בשם 'חכם' ולא נקרא 'צדיק', להורות דאף מי שאינו צדיק, מכל מקום אם הוא שומר ומקיים חוקים זוכה שהשי"ת מתנהג עמו מדה כנגד מדה ויושיעו אף שלא כדרך הטבע ונגד השכל.

(הרה"ח משה חיים הכהן פריעדמאן הי"ו)

⊗

**בחודש ניסן
משפיע הקב"ה
באתערותא
דלעילא זכמו כן
צריכים אנחנו
לרדוף אחר צדקה
וחסד**

⊗ וְשִׁאֵינוּ יוֹדְעַ לְשִׂאֹל אֶת פֶּתַח לֹא זָכוּ. ⊗

אפשר לומר לפי מש"כ בדברי מהרי"א להגאון רבי יודא אסאד זללה"ה (פ' וירא), ותו"ד הוא דמתיבתא עילאה הולכין בדרך תשר"ק לפי סדר האותיות, ובמתיבתא תתאה הולכין בסדר הא"ב כסדרן אבג"ד. והחילוק בין אם הוא בדרך תשר"ק או בדרך אבג"ד, הוא ע"פ המבואר במס' שבת (קד). א"ב אל"ף בינה, ג"ד גמול דלים, **דאי אזלינן בדרך תשר"ק אזי קרינן ד"ג דלים גמול**, והרי שאין צריך לרדוף אחר העניים לגמול חסד, ורק אחר שיבוא העני לידו ויבקש ממנו יגמול עמו, **מה שאין כן אם הא"ב כסדרן אזי קרינן ג"ד גמול דלים, וצריכים לרדוף אחר עניים לחלק להם בדרך כבוד**.

ומבאר שם שהחילוק בין 'דלים גמול' ל'גמול דלים' הוא, **שאם ימתין עד שיבוא עני לבקש ממנו הרי יש לעני בזיון, מה שאין כן אם מקיים 'גמול דלים' שרדוף אחר העניים לגמול עמהם בביתם ובצינעא הרי חסך מהם את הבזיון**. ומפרש בזה הפסוק (תהלים יא, ז) 'כי צדיק ה' צדקות אהב', הקב"ה הוא צדיק ואוהב ב' הצדקות, הן בחינת ג"ד והן בחינת ד"ג, אבל הוא אוהב ביותר צדקה כזו אשר 'יחזו פנימו' בבחינת 'גמול דלים', דלא בהית העני לאסתכולי באפיה דנותן, כיון שנותן לו בצינעא ובלי שיצטרך לבקש ולהשתטח לפניו, הרי מעתה 'שר' כאשר הצדקה היא כסדר האותיות ג"ד אז 'יחזו פנימו' בלי בושה, ע"כ.

ולפי"ז אפשר לבאר החילוק בין ניסן לתשרי, דהנה ענינו של חודש ניסן הנקרא 'חודש אביב' רומז על א' ב' כסדרן, ובתשרי הוא בדרך תשר"ק כידוע. וחודש ניסן הוא צירוף שם הוי"ה כסדרן, וכענין זה היה אז במצרים א ת ע ר ו ת א דלעילא בלי שום אתערותא דלתתא, כדרכן של גומלי דלים לרוץ אחר דלים, וזהו מה דאמרינן בשים שלום 'כי באור פניך נתת לנו ה' אלונינו תורת חיים ואהבת חסד',

הלל היה כורך מצה ומרור לרמז שתוכחה ומוסר צריך להיות מתוך אהבה

זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים מה שנאמר (במדבר ט, יא) 'על מצות ומורורים יאכלהו'.

יתבאר על פי דברי המשנה במס' אבות (פ"א מ"ב) 'הלל אומר הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה', והכוונה הוא דהנה הדרך הנכון לומר מוסר ותוכחה הוא על ידי מה שיש בלב המוכיח אהבה אמיתית, ואין בו שום טינה בלב על התנהגות חבירו, ורק מתוך מה שאוהב אותו כגופו הוא רוצה להפרישו מן האיסור ואומר לו מוסר ותוכחה. וזהו מה שאמר הלל הזקן כשאחיו רוצה לומר מוסר תהא 'אוהב את הבריות', תאוהב אותו כגופו, ורק אחר כך 'ומקרבן לתורה', כי רק ע"י תוכחה מאהבה תוכל להשפיע עליו לטובה.

וכן מצינו אצל הלל עצמו שתיקן לכרוך בליל פסח מצה ומרור ביחד, ויש לרמז שנהג בזה לשיטתו, שיש לכרוך את ה'מרור' דהיינו המוסר והתוכחה ביחד עם ה'מצה' דהיינו האהבה, ובאופן כזה יכול האב להשפיע על בנו והרב על תלמידו לטובה.

(מפי כ"ק אדמו"ר מוויען שליט"א – אצל שיעור פרקי אבות שנת תשפ"ג)

נראה בטעם הדבר, דמאחר ומשעה זו שהיה אברהם אבינו מודע לכך שבניו עתידים להיות עבדים מעונים בארץ לא להם, לא היו חייו כמקדם, אלא נצטער בכך ונמנע ממנו להמשיך לחיות את חייו בנעימים. על כן נחשב שמעתה התחיל הגלות ומובן גם שהחישוב של הארבע מאות שנה החל כעת.

(הרה"ח ר' אהרן וועלץ הי"ו - בהגדה בית אבי - שרק עכשיו יצא לאור)

ריבוי בני' במצרים היה משום שהמצרים גרמו להם ליפול ממדריגתם

וְרַב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּכָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךְ וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בַּעֲדֵי עַדְיִים שְׂדֵים נִכְנֹו וְשִׁעְרֶךָ צִמָּח וְאַתָּה עֵרָם וְעֵרְיָה וְגו'. וְיִרְעוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְרִים וְיַעֲנוּנוּ וְגו'.

ויש לדקדק מדוע נאמר כל הפסוק הזה בלשון נקיבה, רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי וכו' ואת ערום ועריה, ולא אמר בלשון זכר.

ואפשר לומר דבא לרמז דאינו מוכרח שריבוי העם מורה על זה שהם במדריגה גבוהה, כי לפעמים מורה על זה שהם במדריגה פחותה, כמו שכתב בספה"ק תפארת שלמה (פרשת במדבר, ד"ה כל פקודי הלויים וגו') שמביא קושיית הרמב"ן ז"ל מפני מה פקודי שבט לוי היו פחותים מכל השבטים, הלא הם לא חטאו בעגל ולא חסרו מהם, ולמה היה מנינם פחות כזה. ותיירץ הרמב"ן כי הריבוי של השבטים היה מחמת דכתיב (שמות א, יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', ושבת לוי לא ה' תחת השיעבוד במצרים לכן לא נתרבו, והאזה"ח כתב על תירוץ הזה שאינו מובן, עיי"ש.

ומתרץ בתפארת שלמה לבאר כוונת הרמב"ן ז"ל, דהנה אמרו רז"ל (מכילתא יתרו א) שקול משה כנגד כל ישראל וכו', כדמצינו 'צדיק יסוד עולם', רצונו לומר שהוא הכולל מכל העולם, כמ"ש (בראשית ב, ד) 'אלה תולדות השמים וארץ בהבראם', באברה"ם, כי בשבילו לבד נברא העולם. ואחד ה' אברהם, ולא ה' העולם חסר כלום כי הוא ה' כולל כל העולם. עד שנולד לו יצחק בנו למאה שנים, וגם הוא היה יחיד בדורו וכל העולם נתקיים עליו לבד. ואחר כך יעקב בדורו ה' יחיד אשר כל העולם עומד בשבילו. אולם כאשר נולדו לו י"ב שבטי י-ה הנה המה אך כולם יחד היו כלולים בבחינת צדיק יסוד עולם כאילו היה יעקב אבינו קיים בעולם. ואח"כ כתיב (שמות א, ו, ז) 'וימות יוסף וגו' וכל הדור ההוא ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו מאד', מפני כי נתמעטו הדורות מכפי ערך השבטים, כמו שנאמר (דברים כו, ו) 'וירעו אותנו המצרים', שכתבו המפרשים שגרמו להם להיות רעים ונפלו ממדריגתם הראשונה שהיה אחד שקול כנגד הרבה, לכן היו צריכין להיות פרים ורבים, להיות הרבה שקולים כנגד צדיק אחד יסוד

שיהיה לנו הארת פנים, באופן של אתערותא דלעילא אף שלא זכינו לעשות אתערותא דלתתא.

והנה מבואר בספה"ק סידורו של שבת (שורש הראשון ענף ד) החילוק בין 'חסד' ל'רחמים', כי 'רחמים' הוא שמרחם על העני אחר שבא לפניו ושפר לפניו מר לבבו, ו'חסד' הוא מה שרודף אחר בני אדם לעשות עמהם חסד.

וזהו שמבואר בדברי התנא דבי אליהו (רבה פכ"ג) לא יצאו ישראל ממצרים עד שכרתו ברית לעשות 'חסד' זה עם זה, שכיון שכרתו ברית לעשות חסד זה עם זה טרם בקשת העני, מדה כנגד מדה מיהר הקב"ה באתערותא דלעילא לגאלם בחסד בלי לבקר אם הם ראויים שירחם עליהם.

ואפשר לומר שזהו מה שכתב בשולחן ערוך (או"ח סימן תכ"ט) 'שואלין ודורשין בהלכות פסח שלשים יום לפניו' והוסיף על זה הרמ"א, ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח. ויש להבין איזהו שייכות יש למעות חטין עם מה שדורשים בהלכות הפסח שלושים יום קודם החג, ולפי דרכינו יובן דקרינן א"ל ב'ינה דהיינו ששואלין ודורשים בהלכות החג, והולכין בסדר הא"ב בדרך ישר, אם כן המנהג לקנות חטים לחלקם לעניים ואין ממתינין עד שיבקש העני מקודם בבחינת ג'מול ד'לים שהוא ג"כ דרך ישר.

וזה כונת בעל ההגדה באומרו 'ושאינו יודע לשאול את פתח לו, 'שאינו יודע לשאול' היינו מי שאינו רוצה לשאול ולבקש מפני הבזיון, א"ת פתח לו, קרי ליה סדר הא"ב מא' עד ת' אז יהיה מצורף 'גמול דלים', דהיינו שתפתח אתה את ידך ליתן לו טרם יבוא הוא ויבקש ממך, 'ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', שמאז ועד עתה ככה הוא הסדר של חודש ניסן בדרך זה שנותן הקב"ה בלי שאלה, באתערותא דלעילא בלי אתערותא דלתתא, ולעומת כן זאת היא חובתנו ועבודתנו בחודש הזה. ואפשר לרמז שלזה רומז תיבת 'הגדה', ה' ה' רומז לב' הידים שבהם ה' אצבעות, יד הנותן ויד המקבל, ג"ד ג'מול ד'לים.

(הרה"ח ר' שמואל ישעי' פריעדמאן הי"ו)

מברית בין הבתרים התחיל צרת השעבוד

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע יָדַע וְגו'

ידוע בספרי הדרוש אחד מהטעמים שנאלו ישראל קודם סיום הארבע מאות שנה הוא משום שהקב"ה חישב את הקץ משעת ברית בין הבתרים.

ולכאורה יש להבין מה הטעם שיש להחשיב את שנות הגלות משעה זו?

השלישי, היה לו לקפוץ הארץ ולהגיע למדבר סיני בו ביום, ושם יתעכבו עד ספירת שבעה שבועות ויהיה זמן הכושר כנזכר. אכן זה יגיד עוצם חשק נתינת התורה לישראל, כי לגדול חשקו ב"ה בהם, לא רצה להביאם ולהתעכב זמן ארוך בלא חתונה בבית חתנות, ולזה היה ממעט הימים בריחוק מקום, ותקח לך שיעורן של דברים מחתן וכלה, כי לא יצטער החתן בעכבתו כל זמן שלא הגיעו עת דודים ועדיין לא עלתה כלה לחופתה, אשר לא כן בעת כלה בחופתה לא יעצור כח לעכב ביאתו אליה, עכדה"ק.

ונמצא לפי דבריו דמה שבאו ישראל והגיעו למדבר סיני, היה מורה שכבר נטהרו מטומאת מצרים שהיו שקועים בה, שאם לא כן היו מתעכבים עוד בדרך עד שיטהרו מן הטומאה והיו ראויים לקבל את התורה, וכמו שנתבאר שרק אחר שנטהרו ישראל מטומאתם והיו ראויים לקבל את התורה אז הביאם הקב"ה למדבר סיני, אבל כל עוד שלא היו ראויים לקבל את התורה, לא רצה הקב"ה להביאם למדבר סיני, כי זהו צער גדול לחתן שמעכבים אותו בשעה שהוא עומד כבר בבית חתנות.

והנה בליל התקדש החג אנו מודים ומשבחים לה' על שהוציאנו ממצרים, ובעיקר על שהוציאנו מטומאת מצרים שהיינו שקועים בה, ולזה אומרים 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו', שגם זה עצמו שקרבנו לפני הר סיני היה כדאי לעצמו, שזה היה מורה שכבר יצאו מטומאת מצרים והיו ראויים לקבלת התורה, שכל עוד שלא נטהרו מטומאתם לא היה הקב"ה מקרבם לפני הר סיני, ואם כן על דבר זה עצמו שקרבנו לפני הר סיני כדאי לנו להודות לה' על שהוציאנו מטומאה לטהרה.

(הרה"ח ר' נפתלי משה ווייס הי"ו)

בכל ימי שני חייו צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו

אין הכוונה דווקא "בכל דור ודור" כפשוטו שהכוונה היא על כמה דורות, אלא הכוונה היא גם לכל שלב בחיי האדם, שכל שלב נחשב "דור" בפני עצמו משום שעם שינוי העיתים משתנה גם הסתכלותו על העולם, מהשלב שהיה ילד קטן ותלמיד צעיר, וגדל יותר ונהיה לאב ואחר כך לסב, בכל שלב רואה הוא את העולם במבט שונה.

ועל זה אנו אומרים: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים", כלומר בכל שלב בימי חייו חייב לראות איך השפיעה יציאת מצרים עליו ועל תפקידו הנוכחי - בשלב הזה של חייו.

(הרה"ח ר' אהרן וועלץ הי"ו - בהגדה בית אבי - שרק עכשיו יצא לאור)

עולם שיהיה קיום לעולם בבחינת יעקב אביהם. לכן שבט לוי שלא היו באותו הגזירה 'כאשר יענו', לכן הם עמדו במעלתם להיות אחד שקול כנגד הרבה, והוא כמו שאמרו בגמרא (ב"ב קכא.) יאיר בן מנשה היה שקול כשלשים וששה איש, לזאת לא היו בבחינת 'פרו וישרצו', כי מספרם היה עולה לכמה וכמה מבני ישראל, ויכול להיות שזה כוונת הרמב"ן ז"ל מחמת שלא היו באותו הגזירה כו', מחמת שלא חטאו ולא נפלו ממדריגתם ה' אחד שקול כנגד הרבה, עכ"ל"ק.

היוצא לנו מדבריו, שכשזקוקים לריבוי העם מורה על פחיתות מדריגתם, כי מי שראוי הרי חשוב כנגד כמה אנשים ולא צריך להיות בריבוי כל כך. וזה שאמר המגיד 'ורב כמה שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עד' ויג', אמר הכל בלשון נקיבה, שמורה על מדריגה הפחותה ביותר [כמו שאמרו רז"ל (ברכות לב.) על מרע"ה תשש כוחו כנקיבה], וכיון שהיו במדריגה פחותה על כן הוצרכו להתרבות בריבוי עם, ושמה תאמר מנא לן שהיו אז במדריגה פחותה, לזה מסיים המגיד 'ואת ערום ועריה, ודרז"ל (שמו"ר פ"א לה) ואת ערום ועריה בלא מעשים טובים.

אך כדי שלא יהא קיטרוג ח"ו על זה שהיו במדריגה נמוכה, אמר המגיד תיכף אחר כך 'וירעו אותנו המצרים ויענונו', וכמו שהביא בתפארת שלמה הנ"ל דברי המפרשים שהמצרים גרמו להם להיות רעים ונפלו ממדריגתם הראשונה שהיה אחד שקול כנגד הרבה, לזה היו במדריגה נמוכה, אבל ישראל בפני עצמם ראויים המה להיות אחד שקול כנגד אנשים הרבה.

(הרה"ג ר' שמחה אברהם קארנייך שליט"א)

'אילו קרבנו לפני הר סיני דיינו' - כי אז נשלם הטהרה מטומאת מצרים

אילו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה דיינו.

והקושיא מפורסמת דמה בצע במה שקרבנו לפני הר סיני אילו לא נתן לנו את התורה (ועי' קדושת לוי קדושה ראשונה לפורים בתחילתו).

ויש לומר בהקדם הכתוב (שמות יט, א) 'בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני', וביאר האוה"ח הק' דבאמת קשה למה נתעכב ה' מתת התורה עד חודש השלישי, והלא מן סימני האהבה היא שלא יתעכב חושק מלבוא לתשוקתו, אשר על כן בא הקב"ה ונתן אמותלאל לדבר, כי לא מיעוט החשק הוא הסובב, אלא לצד הכשרת החתן, כי לא היו ישראל ראויים לצד שהיו בארץ הטמאה, והוצרכו לספור ספירת טהרתם שבע שבתות כדרך שבעה נקיים אשר צוה ה' לזבה. והוא אומר 'לצאת בני ישראל, פי' לסיבת יציאתם מארץ מצרים, הוא הסובב עכבת הדבר עד החודש השלישי, והראיה כי כשקרבנו ימי הכשרתם, בו ביום נסעו בו ביום באו (שבת פז:). אלא דלכאורה יש להעיר עוד, למה הטריחם ה' בדרך עד החודש

הנסים ביציאת מצרים היו בזכות מצות סיפור יציאת מצרים שעתידים בני לקיים בכל הדורות

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו וגו' למען שתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו' (שמות י, א-ב). איתא בפנים יפות (פר' בא) דעיקר הנסים היו בשביל הסיפור לדורי דורות, כמ"ש (שם יג, ח) 'והגדת לבנך לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, היינו שהנסים היו בעבור זה, בעבור מה שאנו יושבים עכשיו בליל הסדר ומספרים הנסים של יציאת מצרים.

והנה אמרו חז"ל (פסחים קטז:): 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ולכאורה הרי אינו דומה מי שהיה בעצמו אצל מעמד גדול ונשגב, שנשאר עליו רושם חזק והוא זוכר הכל לפרטי פרטים, ולעומת זה מי שרק שומע ממי שהיה במעמד ההוא אינו עושה עליו רושם כ"כ, ואיך יכול אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הרי כבר עברו מאז אלפי שנים.

אלא הענין הוא שבכל שנה ושנה מתעורר האור ההוא שהיה ביציאת מצרים, כמ"ש (שם יג, ג) 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, ולא אמר 'זכור את היום אשר יצאתם ממצרים', כי בכל שנה הוא היום הזה ממש שיצאנו ממצרים, ואשר על כן חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, דכיון שיציאת מצרים היה בעבור שבנ"י בכל הדורות יספרו הנסים שעשה ה' עם ישראל בצאתם ממצרים, נמצא שבכל שנה ושנה ע"י סיפור יציאת מצרים מתחזק ונשלם תוקף הנס שעשה ה', וע"י שהאדם מתבונן בזה יוכל לראות את עצמו כאילו הוא ממש יצא ממצרים, שבזכות הסיפור שלו נעשה הנס במצרים, וכיון שהנסים היו בשביל הסיפור לדורי דורות, הרי כל אחד מישראל שמספר ביציאת מצרים נעשה שותף בנסי יציאת מצרים, שבשבילו נעשו כל הנסים והנפלאות.

וז"ש הכתוב 'למען תספר באזני בנך וכן בנך, דאף על פי שבני ישראל אינם ראויים לנסים מצד מעשיהם כמ"ש (יחזקאל טז, ז) 'זאת ערום ועריה, אעפ"כ אני עושה עמהם נסים ונפלאות בשביל מצות סיפור יציאת מצרים שיקיימו בניהם לדורי דורות, וזכות מצוה זו שבניהם עתידים לספר ביציאת מצרים היא עומדת להם כבר עכשיו. וזהו 'למען תספר' וגו', כי בשכר מצוה זאת זכו אבותינו בעת ההיא לעשות להם נפלאות, ובמה שאנו מספרים לבנינו ולבני בנינו אנו מקיימים את התכלית של יציאת מצרים, שהיה כדי שנתחזק באמונה שלימה ונבוא למדריגת 'וידעתם כי אני ה', ע"כ.

ולפי"ז אפשר לבאר המדרש פליאה 'הים ראה וינס' (תהלים קיד, ג), מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה, דהנה מתחילה לא רצה הים ליבקע, כי שרו של מצרים טען שבנ"י אינם לזה ראויים מצד מעשיהם, אך כשראה הים את ברייתא דרבי ישמעאל, אשר אחד המידות שהתורה נדרשת בהן הוא 'דבר הלמד מסופו', הבין מזה שהנסים שהקב"ה עושה עם ישראל ביציאת מצרים וקריעת ים סוף הוא על שם העתיד, כי בנ"י בכל דור ודור עתידים לספר ביציאת מצרים, להודות ולשבח להשי"ת על כל הנסים שעשה

עמהם, ועל כן נס הים ונבקע לפני בני ישראל, שהרי בסופם עתידים לקיים מצות סיפור יציאת מצרים, זהו 'דבר הלמד מסופו'.

ועד"ז יתבאר גם המדרש 'הים ראה וינס', מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, והיינו שה'רכוש מצרים' היה עצם מצות סיפור יציאת מצרים, שבנ"י רכשו מצוה זו וזכו שיעשה ה' להם נפלאות עכשיו בזכות שיספרו ביציאת מצרים בכל הדורות, זה הכונה 'רכוש מצרים בידם'.

(הרה"ח ר' אברהם ישעי' קליין הי"ו)

'מה נשתנה לעבט' - לרמז שאין לחקור טעמי המצוות אלא לקיים מצות הבורא בלב שלם

בספה"ק בני ישישכר לפסח (מאמר ה' אות כ"א) כ' נהגו בתפוצות ישראל לעשות נר מיוחד לסדר ליל פסח וקורין אותו 'נר מה נשתנה', ובלשון אשכנז 'מה נשתנה ליכט'. והרבה טעמים נאמרו בזה, ובע"ה אף אנן נימא בה מילתא בטעמא.

וי"ל בהקדם מ"ש בהגדת חסדי דוד (לבעל קרן לדוד) לבאר דברי הרשע שאומר 'מה העבודה הזאת לכם וכו', אילו היה שם לא היה נגאל, דאנו אין לנו לחקור אחר טעמי המצוות, ועלינו לקיים המצוה כי כן צוה הבורא, ובמצרים שהיו מקריבין קרבן פסח ג"כ לא חקרו אחר טעמו של דבר, ולזה כתיב בפרשת בא (שמות יב, מג) 'זאת חוקת הפסח', מצות הפסח הוא חק בלי טעם. והנה רשע זה רוצה לידע טעם המצוה ואם לאו לא יקיים המצוה, לזה תאמר לו 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, וכתב רש"י 'בעבור שאקיים מצותי' - בלי טעם רק כי כן צוה הבורא, ד'בעבור זה' שלא אדע טעם הדבר 'עשה ה' לי בצאתי ממצרים', ואתה שאינך רוצה בכך לא היית נגאל, עכ"ד.

ובמסכת שבת (יב:): איתא לא יקרא לאור הנר שמא יטה, א"ר ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, ר' נתן אומר קרא והטה, אמר כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר, וביאר בדברי יואל פרשת קרח (דף ס"ד) מ"ש ר' ישמעאל 'כמה גדולים דברי חכמים, דבמשנה אמרו 'לא יקרא לאור הנר' ולא אמרו הטעם שהוא 'שמא יטה', וע"ז התכוין ר' ישמעאל באומרו כמה גדולים דברי חכמים במה שלא אמרו טעם במשנה, כי במקום שאומרים טעם הדבר יכולין לפלפל ולומר אני אקרא ולא אטה, ולכן אמרו במשנה סתם 'לא יקרא' כדי שלא יוכלו לפלפל בדבר כיון שאין אומרים הטעם, וביאר בזה טענת קרח שטלית שכולה תכלת יפטור מציצית, לפי שחקר הטעם, ובביאור 'כמה גדולים דברי חכמים' כיון רביה"ק לדברי הגר"א.

ולפי"ז יש לומר שלכן בליל הפסח שעבודת הפסח הוא בתורת 'חוקת הפסח', לקיים מצותיו יתברך בלי טעם, היפך מהרשע

לעשו 'קשתך', דרצה שיביא לו עופות שצדין בקשת, ואפשר לשוחטן בשעת צידה, וכמו דאיתא בגמרא (שם) רבא הוה בדיק ליה גירא לר' יונה בר תחליפא ושחט בה עופא בהדי דפרח.

ולפי דבריו אפשר לומר דיצחק אבינו היה צריך לשניהם, 'תליך' היינו החרב שהוא הסכין לשחוט הבהמה שהיא עיקר הסעודה, וגם 'קשתך' לצוד ולשחוט העופות שאוכלים אותן אפי' אחר הסעודה לקינוח, וכמו שמצינו בגמרא (ברכות מז.) רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא, וכו', א"ל שמואל אילו מייתו לי ארדיליא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן, ופירש"י, שמואל חביבין עליו ארדיליא בקנוח סעודה, והן כמהין ופטריות, ולרב היו חביבין גוזלות, ושמואל היה קורא לרב 'אבא' לכבודו, ע"כ, הרי דהיו רגילין לאכול גוזלות אחר הסעודה לקינוח.

ובגמרא פסחים (ק"ט:) מאי 'אפיקומן' וכו', ושמואל אמר כגון אורדילאי לי וגוזלייא לאבא, ופ' רשב"ם ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות, ולשון 'אפיקומן' הוציאו והביאו מיני מתיקה.

ובזה יבואר המדרש, דכשמוע עשו דברי אביו דכבר אכל מצידי יעקב, בא בטענה דתינח דאכל עיקר סעודה, אבל הלא צוית לי גם לחדד הקשת ולצוד ולשחוט הגוזלות לקינוח סעודה, ועל זה ענה לו יצחק 'בא אחיך במרמה', ופירש"י 'בחכמה', והיה כוונתו בזה שגם בחכמה זו היה יעקב בקי לשחוט עופא בהדי דפרח, 'והוציא אפיקומן והראה לו', היינו פירושו של שמואל בתיבת 'אפיקומן' מיני מתיקה כגון גוזלייא, ובזה רמז לו שאפילו הגוזלות לקינוח סעודה הביא לו יעקב וממילא 'ויקח ברכתך' [יש לציון למה שמוזב מהגר"ח זוננפעלד ז"ע ד'במרמה' בגימטריא 'אפיקומן'].

(הרה"ח ר' מרדכי ישראל פערל הי"ו)

ששואל 'מה העבודה הזאת לכם', מדליקין גרות גדולים לרמז על מעשה של ר' ישמעאל שהיה גדול, וקרא לאור הנר ואמר 'אני אקרא ולא אטה', ונכשל והטה, ומזה נלמד לקיים מצות חכמים בלי טעם, רק כי כן נצטוינו.

ולבאר מה שנקרא 'מה נשתנה לעכט', דהנה לכאורה השאלות ששואלין התינוקות בליל הסדר למה עושין כל אלו השינויים הוא היפך ממה שצריכין לקיים המצות כחוק בלי טעם, אלא יבואר דצדיקים אמרו שאחר אמירת כל ההגדה עדיין אינו ברור מהו באמת התירוץ על כל השינויים, ואמרו שהתירוץ הוא 'עבדים היינו', ועבד אינו שואל קושיות רק עושה מה שאדונו מצוה, כן עושים בליל פסח כל מה שנצטוינו.

ולכן נקרא 'מה נשתנה לעכט' דהגרות הם התירוץ על 'מה נשתנה', דר' ישמעאל קרא והטה לפי שדרש דרש כזה, מאי טעמא אסור לקרות לאור הנר שמא יטה אני אקרא ולא אטה, וקרה מה שקרה, ובכן אין הכי נמי כאן הבן שואל כדי שלא ישנו התינוקות, אבל התירוץ הוא 'עבדים היינו' ועבד אינו שואל למה, וזה למדין מנרות של ר' ישמעאל שקרא והטה מחמת שדרש בטעם הדבר.

(הרה"ח ר' יונה פריעדמאן הי"ו)

✧

יעקב אבינו הביא ליצחק אביו גוזלות לאפיקומן

במדרש פליאה 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' (בראשית כז, לה), הוציא אפיקומן והראה לו, וצ"ב.

ואפ"ל בהקדם מש"כ רש"י עה"פ (בראשית כז, ג) 'ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וגו'', שא נא' לשון השחזה וכו', חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבילה, והקשה הרא"ם, וא"ת נהי דעשו הוה מהימן ליה דבחזקת כשר הוה בעינוהו, סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעופא בהדי דפרח, ליחוש דילמא עביד ליה חלדה, ות' כמו שתירצו בחולין (ל:), עיי"ש.

ונראה דהרא"ם הבין ממה שהזכיר יצחק

קונטרס
המרכז הדיגיטלי ענייני ספרות והוצאת ספרים

845.210.6668
sales@kintress.com

עריכה
שייפינג
נימוז
הדפסה

טעל: 845.210.6668
פיקס: 845.314.8486
אימיל: chelkeiny@gmail.com

להכניס דברי
תורה בתוך הגליין
ולהעלות והארות:

הגליין נערך ע"י מכון קונטרס
מ"ה אברהם ישע"י קליין
מ"ה יואל הכהן מאשקאוויטש
מ"ה משה אברהם לייפער
מ"ה שלמה הערשקאוויטש

**חלקינו
בתורתך**